

LIETUVOS RESPUBLIKOS
SEIMAS

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KANCELIARIJOS INFORMACIJOS IR KOMUNIKACIJOS DEPARTAMENTO TYRIMŲ SKYRIUS

Gedimino pr. 53, 01109 Vilnius Tel.: (8 5) 239 6170 / 239 6185
El. p.: tyrimai@lrs.lt; info@lrs.lt; ikd@lrs.lt www.lrs.lt/info

Analitinė apžvalga
22/27

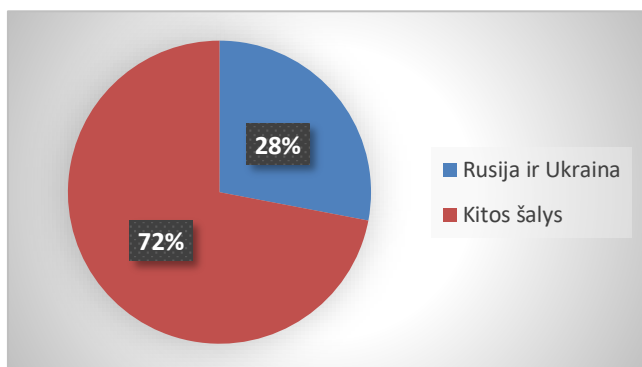
2022-04-04

Karo Ukrainoje poveikis pasauliniam apsirūpinimui maistu ir galimos humanitarinės pasekmės

Rusijos vykdoma ginkluota agresija prieš Ukrainą generuoja sudėtingas tarptautines problemas, toli peržengiančias kariaujančių šalių ar vien Europos regiono ribas. Kadangi abi kariaujančios šalys yra itin reikšmingos kai kurių žemės ūkio produktų eksportuotojos, dėl karo numatomas eksporto iš Ukrainos ir Rusijos sumažėjimas turės neigiamą poveikį globalioms šių produktų rinkoms ir apsirūpinimui maistu kai kuriuose pasaulio regionuose. Juose gali išaugti finansinio ir politinio nestabilumo bei humanitarinių krizių grėsmė, kas didintų tarptautinės pagalbos poreikį ir skatintų naujas migracijos bangas iš paveiktų regionų į išsivysčiusias valstybes.

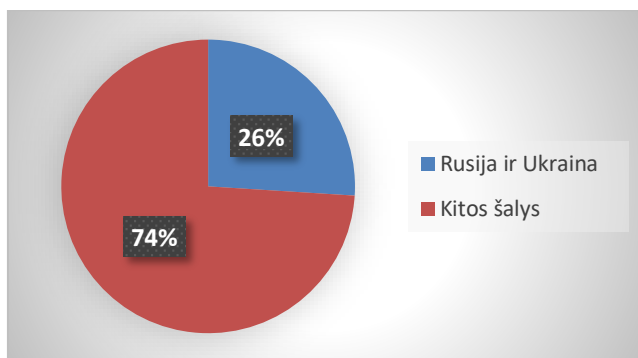
Rusijos ir Ukrainos vaidmuo tarptautinėse žemės ūkio produktų rinkose

Rusija ir Ukraina – svarbios įvairių žemės ūkio kultūrų (grūdinių, saulėgrąžų) eksportuotojos, tenkinančios žymią pasaulinės paklausos dalį. 2021 m. Rusijai teko 18 proc. pasaulinio kviečių eksporto (didžiausia eksportuotoja pasaulyje), 12 proc. pasaulinio miežių eksporto ir 27 proc. saulėgrąžų aliejaus pasaulinio eksporto. Ukrainai tuo pačiu metu teko 10 proc. pasaulinio kviečių eksporto, 14 proc. pasaulinio miežių eksporto ir 37 proc. pasaulinio saulėgrąžų aliejaus eksporto (didžiausia eksportuotoja pasaulyje). Ukraina taip pat yra svarbi kukurūzų eksportuotoja (11 proc. pasaulinio eksporto 2021 m.)¹. Suminis Rusijos ir Ukrainos kviečių bei miežių eksportas 2021 m. sudarė daugiau nei ketvirtadalį, o saulėgrąžų aliejaus eksportas – beveik 2/3 pasaulinio eksporto (žr. diagramas).

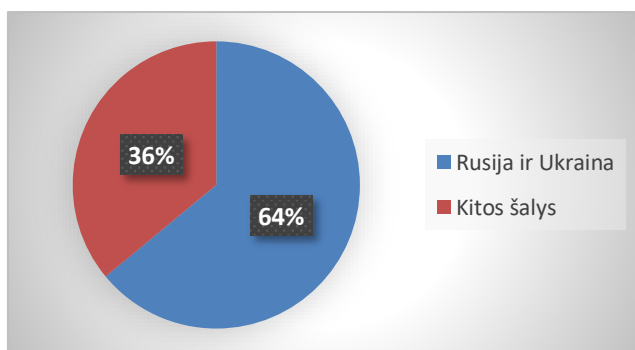

1 diagrama. Rusijos ir Ukrainos dalis pasauliniame kviečių eksporte

¹ Food and Agriculture Organization of the United Nations. The importance of Ukraine and the Russian Federation for global agricultural markets and the risks associated with the current conflict, figures 6,7,8,10: <https://www.fao.org/3/cb9236en/cb9236en.pdf>

2 diagrama. Rusijos ir Ukrainos dalis pasauliniame miežių eksporte

3 diagrama. Rusijos ir Ukrainos dalis pasauliniame saulėgrąžų aliejaus eksporte

Skaiciuojama, kad eksportas iš Rusijos ir Ukrainos sudaro apie 12 proc. visų kalorijų, parduodamų pasaulio rinkoje.

Pažymėtina, kad grūdinių kultūrų importas iš Rusijos ir Ukrainos turi kritinę reikšmę daugelyje pasaulio valstybių. Pavyzdžiui, Eritrėjoje (viena iš penkių valstybių, balsavusių „prieš“ JT Generalinėje Asamblėjoje priimant Rusijos agresiją Ukrainoje smerkiančią rezoliuciją²) 100 proc. kviečių importo 2021 m. sudarė importas iš Rusijos ir Ukrainos (apylygėmis dalimis). Sakartvele, Azerbaidžane, Mongolijoje ir Armėnijoje 2021 m. daugiau negu 90 proc. importuotų kviečių sudarė Rusijos produkcija. Somalyje kviečiai iš Rusijos ir Ukrainos (apylygėmis dalimis) 2021 m. sudarė 92 proc. kviečių importo. Kviečiai iš Rusijos 2021 m. sudarė 86 proc. Baltarusijos, 68 proc. Turkijos, per 60 proc. Albanijos, Namibijos, Kongo kviečių importo. Ukrainoje užauginti kviečiai tais pačiais metais sudarė 64 proc. Libano, 56 proc. Džibučio, 45 proc. Mauritanijos, 43 proc. Libijos kviečių importo³.

Karo Ukrainoje poveikis tarptautinėms žemės ūkio produktų rinkoms ir šių produktų kainoms

Turint omenyje svarbų Rusijos ir Ukrainos vaidmenį kai kurių žemės ūkio produktų tarptautinėse rinkose, akivaizdu, kad karas tarp šių valstybių gali turėti reikšmingų pasekmių tarptautinei prekybai tais produktais ir sukelti apsirūpinimo problemų kai kurioms valstybėms ar regionams.

Numatoma, kad karas itin drastiškai gali paveikti žemės ūkio produktų eksportą iš Ukrainos, kuri susidurs tiek su žemės ūkio produkcijos gamybos, tiek su logistinėmis problemomis. Dėl karo veiksmų ūkininkai negalės įprastais mastais vykdyti žemės ūkio darbų – dalyje laukų gali neįvykti sėja (Ukraina jau dabar informuoja, kad Rusijos kariuomenė specialiai stengiasi sutrukdyti sėjos darbus) arba liks nenuimtas derlius, dalis derliaus gali žūti dėl sugriautos jo saugojimo infrastruktūros (pvz., grūdų elevatorių), neveiks dalis perdirbimo pramonės (pvz., kai kurios aliejaus spaudimo

² UN News. General Assembly resolution demands end to Russian offensive in Ukraine: <https://news.un.org/en/story/2022/03/1113152>

³ Food and Agriculture Organization of the United Nations. The importance of Ukraine and the Russian Federation for global agricultural markets and the risks associated with the current conflict, figure 15.

gamyklos), bus apribotos logistinės eksporto galimybės dėl sausumos kelių tinklo pakenkimo ir Juodosios jūros uostų blokados.

Rusijos galimybes eksportuoti žemės ūkio produktus gali paveikti karą sukėlusiai šaliai taikomos tarptautinės sankcijos. Dėl šių sankcijų taip pat sumažės Rusijos ūkininkų galimybės įsigyti užsienio kilmės pesticidų ir įvairių augalų sėklų (pažymėtina, kad Rusijos žemės ūkis yra itin priklausomas nuo pesticidų importo, kurių nuo 2010 m. į šalį kasmet įvežama net daugiau nei sunaudojama žemės ūkio reikmėms⁴). Dėl to Rusijoje gali mažėti apsėjamų laukų plotas, užauginamo derliaus kiekis, blogėti jo kokybė, o kartu sumažėti ir žemės ūkio produktų eksportas.

Jungtinių Tautų maisto ir žemės ūkio organizacijos (angl. *Food and Agriculture Organization (FAO) of the United Nations*) ekspertai nurodo, kad sumažėjusį žemės ūkio produktų eksportą iš Ukrainos ir Rusijos kompensuoti iš kitų šaltinių bus sudėtinga. Pavyzdžiui, nurodoma, kad kviečių pasiūlą tarptautinėms rinkoms gali padidinti Europos Sąjunga ir Indija, tačiau visiškai kompensuoti galimų Ukrainos ir Rusijos eksporto praradimų nepavyks dėl nepalankios situacijos kitose kviečius eksportuojančiose valstybėse (pvz., JAV ir Kanadoje 2021/22 m. yra sumažėjęs derlius, Argentinos eksporto galimybes riboja vyriausybės taikomos kovos su infliacija priemonės, o Australija negali didinti eksporto dėl ribotų logistinių pajėgumų). Panašiai ribotos yra ir kitų žemės ūkio produktų eksporto iš Ukrainos ir Rusijos kompensavimo galimybės.

Kviečių eksporto sumažėjimas iš Ukrainos ir Rusijos itin paveiks Artimųjų Rytų ir Šiaurės Afrikos regionus. Sumažėjęs kukurūzų eksportas bus itin aktualus ES, Kinijai, Egiptui, Turkijai. Saulėgrąžų aliejaus eksporto sumažėjimas labiausiai palies Indiją, ES, Kiniją, Iraną, Turkiją ir gali išprovokuoti kitų aliejaus rūšių (palmių, sojų, rapsų ir kt.) paklausos augimą.

Pažymėtina, kad karas Ukrainoje prasidėjo ir taip smarkiai išaugusių pasaulinių žemės ūkio produktų kainų aplinkoje. Pavyzdžiui, saulėgrąžų aliejaus kaina tarptautinėse rinkose 2019–2021 m. išaugo nuo 750 iki 1 800 JAV dolerių už toną. Tuo pačiu laikotarpiu 50 proc. ir daugiau išaugo kviečių, miežių, kukurūzų kainos⁵.

Dėl karo sumažėsiantis žemės ūkio produktų eksportas iš Rusijos ir Ukrainos tik dar labiau skatins jų pasaulinių kainų augimą. FAO ekspertai atliko žemės ūkio produktų kainų pokyčio trumpuoju (2022/23 m.) ir vidutiniu laikotarpiu (iki 2026/27 m.) modeliavimą pagal skirtingus Rusijos ir Ukrainos eksporto sumažėjimo scenarijus. Priklausomai nuo to, kiek drastiškas bus eksporto sumažėjimas, prognozuojama, kad 2022/23 m. kviečių kaina išaugs nuo 8,7 iki 21,5 proc., kukurūzų kaina – nuo 8,2 iki 19,5 proc., o aliejaus gamybai naudojamų sėklų kaina – nuo 10,5 iki 17,9 proc. Karui užsitęsus, priklausomai nuo to, kiek drastiškas dėl jo bus eksporto sumažėjimas, prognozuojama, kad 2026/27 m. kviečių kaina vis dar bus aukštesnė nuo 10 iki 19 proc., kukurūzų kaina – nuo 8,5 proc. iki 14 proc. (lyginant su 2021 m. kainų lygiu)⁶.

Pažymėtina, kad šie kainų pokyčiai atsilieps susijusiems sektoriams, pvz., didins pašarų ir, atitinkamai, mėsos kainas.

Humanitarinės grėsmės, susijusios su Ukrainos ir Rusijos žemės ūkio produktų eksporto sumažėjimu

Bado ir nepakankamos mitybos problemos pasaulyje pastaraisiais metais aštrėjo COVID-19 pandemijos kontekste. Skaičiuojama, kad 2020 m. (po 5 metus trukusio stabilumo laikotarpio) nepakankamą mitybą gaunančių žmonių skaičius planetoje išaugo 1,5 procentinio punkto ir pasiekė maždaug 9,9 proc. visos populiacijos. 2020 m. badavo daugiau kaip 720 milijonų žmonių⁷.

Karas, kuriame dalyvauja reikšmingus žemės ūkio produktų kiekius pasaulinei rinkai tiekiančios šalys, ypač vykstantis laikotarpiu, kai tarptautinės maisto produktų kainos ir dėl kitų veiksnių yra aukštos bei nestabilios, gali dar labiau paaštrinti globalias apsirūpinimo maistu

⁴ Ten pat, figure 23.

⁵ Ten pat, figures 17, 18.

⁶ Ten pat, p. 18.

⁷ *Food and Agriculture Organization of the United Nations. The State of Food Security and Nutrition in the World 2021*, p. 8: <http://www.fao.org/3/cb4474en/cb4474en.pdf>

problemas. Jeigu eksporto sutrikimai iš Rusijos ir Ukrainos užsitęs ir toliau skatins tarptautinių maisto produktų kainų augimą, neigiamą poveikį itin pajus žemų pajamų šalys, kurioms būdingas maisto produktų nepriteklus.

Pažymima, kad net ir tais atvejais, kai sumažėjusį eksportą iš aptariamų šalių galima pakeisti produktais iš kitų eksportuotojų, jų įsigijimo sąlygos gali būti blogesnės, ypač šalyse, kurios paprastai apsirūpina iš Juodosios jūros regiono tiekiamais produktais dėl jo geografinio artumo. Kai kuriose šalyse taikomos subsidijos vartotojams, siekiant juos apsaugoti nuo maisto kainų svyravimo tarptautinėse rinkose. Tai yra nemaža fiskalinė našta, todėl galimybių įsigyti žemės ūkio produktų palankiomis kainomis sumažėjimas kai kuriose valstybėse gali sukelti finansinio stabilumo problemų. Tiek besivystančiose, tiek ir išsivysčiusiose šalyse augančios maisto produktų kainos gali neigiamai paveikti mažesnes pajamas turinčius gyventojus (įskaitant pensininkus), kadangi jie išleidžia didesnę savo pajamų dalį maistui. Šios gyventojų grupės gali būti priverstos riboti kitas svarbias išlaidas (pvz., išlaidas medicinai ar energijai) arba rinktis pigios ir nekokybiškos ar nepakankamos mitybos alternatyvas.

FAO ekspertai prognozuoja, kad, priklausomai nuo to, kiek drastiškas bus žemės ūkio produktų eksporto iš Rusijos ir Ukrainos sumažėjimas, nepakankamą mitybą gaunančių žmonių skaičius 2022/23 m. pasaulyje išaugs 7,6–13,1 mln. žmonių. Azijos–Ramiojo vandenyno regione negaunančių pakankamos mitybos žmonių pagausės 4,2–6,4 mln., Užsachario Afrikoje – 2,6–5,1 mln., Artimuosiuose Rytuose ir Šiaurės Afrikoje – 0,4–0,96 mln. Jei su konfliktu susijusios priežastys žemės ūkio produktų eksportą iš Rusijos ir Ukrainos vis dar mažins 2026/27 m., priklausomai nuo to, kiek drastiškas bus eksporto sumažėjimas, nepakankamą mitybą gaunančių asmenų skaičius 2026 m. pasaulyje bus nuo 8,1 iki 11,2 mln. didesnis nei būtų tuo atveju, jeigu eksportas iš Rusijos ir Ukrainos nebūtų paveiktas karo⁸.

Pažymėtina, kad pakankamos mitybos negaunančių žmonių skaičiaus didėjimas tam tikruose pasaulio regionuose atstovauja juose humanitarines problemas, didins išsivysčiusių pasaulio valstybių pagalbos poreikį ir skatins migracijos iš tų regionų srautus. Afrikos ir Artimųjų Rytų regionus palikę žmonės, tikėtina, didins migracinį spaudimą visų pirma Europos Sąjungai. Ukrainos valdžia jau yra atkreipusi dėmesį, kad Rusija, sąmoningai žlugdydama Ukrainoje sėjos darbus, siekia sukelti humanitarinę katastrofą tradicinėse Ukrainos grūdų eksporto rinkose (Šiaurės Afrikoje, Artimųjų Rytų arabų šalyse ir kt.), idant sukurtų geopolitinių problemų Vakarams.

Šaltiniai

Food and Agriculture Organization of the United Nations. The importance of Ukraine and the Russian Federation for global agricultural markets and the risks associated with the current conflict: <https://www.fao.org/3/cb9236en/cb9236en.pdf>

Food and Agriculture Organization of the United Nations. The State of Food Security and Nutrition in the World 2021: <http://www.fao.org/3/cb4474en/cb4474en.pdf>

OECD. Economic and Social Impacts and Policy Implications of the War in Ukraine:

<https://www.oecd-ilibrary.org/sites/4181d61b-en/index.html?itemId=/content/publication/4181d61b-en#section-d1e109>

IFPRI. How will Russia's invasion of Ukraine affect global food security?

<https://www.ifpri.org/blog/how-will-russias-invasion-ukraine-affect-global-food-security>

CNBC. How a Russian invasion of Ukraine, the 'breadbasket of Europe,' could hit supply chains:

<https://www.cnn.com/2022/02/23/impact-of-russia-ukraine-on-supply-chains-food-metals-commodities.html>

Human Rights Watch. Russia's Invasion of Ukraine Exacerbates Hunger in Middle East, North Africa:

⁸ Food and Agriculture Organization of the United Nations. The importance of Ukraine and the Russian Federation for global agricultural markets and the risks associated with the current conflict, figures 26 a and b, 27 a.

<https://www.hrw.org/news/2022/03/21/russias-invasion-ukraine-exacerbates-hunger-middle-east-north-africa>

УНИАН. РФ целенаправленно пытается сорвать посевную в Украине – министр:
<https://www.unian.net/economics/agro/rossiya-pytaetsya-sorvat-posevnuyu-v-ukraine-i-vyzvat-gumanitarnuyu-katastrofu-novosti-11765389.html>

Parengė

Informacijos ir komunikacijos departamento

Tyrimų skyriaus

vyresnysis patarėjas Vidmantas Punelis

Tel. (8 5) 239 6186, el. p.: vidmantas.punelis@lrs.lt

*Seimo kanceliarijos Informacijos ir komunikacijos departamento Tyrimų skyriaus parengti analitiniai ir informaciniai darbai skirti Seimo narių parlamentinei ir Seimo kanceliarijos veiklai. Šiuose darbuose pateikta informacija nėra oficiali Lietuvos Respublikos Seimo pozicija. Šį darbą atgaminti, išleisti, platinti, versti, perdirbti, viešai skelbti, išskyrus įstatymų nustatytas išimtis, galima tik gavus Seimo kanceliarijos leidimą. Visais atvejais naudojant šį darbą privaloma nurodyti šaltinį.
© Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarija, 2022*